

ЖЕНА У ИЛУСТРОВANOЈ ШТАМПИ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ – ПРИМЕРИ КУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА

Сажетак: Илустрована штампа после Првог светског рата развијала се у складу са политичком ситуацијом и успоном масовне културе, у оквиру којих се еманципација жена и промена њиховог друштвеног положаја налазе међу најактуелнијим темама. Осим фотографија пожељних идентификационих модела, штампа је обиловала и идеализованим представама. Стереотипи гламура постављали су се насупрот фотографијама жена из конзервативних области Краљевине, док су се и саме припаднице краљевске породице укључиле у преношење визуелних медијских порука. У подршци еманципацији, али из различитих политичких углова, нашли су се часописи *Жена и свет*, у духу либералног капитализма и *Жена данас*, у духу комунистичке идеологије и антифашистичке борбе. Циљ овог саопштења је да на примерима различитих женских, културних идентитета укаже на феномен успостављања компромиса између подршке еманципацији и њене критике и негације, као и да нагласи вредност штампе у процесу сагледавања специфичности једног друштва и поднебља.

Кључне речи: илустрована штампа, масовна култура, еманципација, Краљевина Југославија, идентитет

По завршетку Првог светског рата, формирањем Краљевине Срба Хрвата и Словенаца, српска штампа се суочила са проширеним тржиштем и штампом из западних крајева, која је у техничком погледу била напреднија. Модернизација штампе одвијала се истовремено са друштвеним променама, поставши огледало класне подељености југословенског друштва.¹ Продор савремених схватања о штампи као значајном средству за формирање јавног мњења и ефикасном оружју за политичку борбу утицало је на поларизацију штампе, у којој су се на једној страни нашли буржоаски и конзервативни листови, а на другој раднички и револуционарни. Утицај на формирање јавног мњења вршио се путем политичке штампе и модернизованих листова, али и часописа културно-забавног карактера, у успону захваљујући насилним политичким актима (*Обзнани* 1920. и укидању Устава деценију касније), који су ограничили утицај штампе, посебно радничке и комунистичке.

Како су еманципација жена и њихов положај у друштву били актуелне

¹ Мишовић, М., *Штампа и српско друштво 19. и 20. века*, у: Кисић, М. – Булатовић, Б., *Српска штампа 1768–1995 – историјско-библиографски преглед*, Београд 1996, 32–40.

теме периода између два светска рата, штампа је доста пажње посвећивала овом феномену. Краљевина Југославија није била организована на принципима индустријске цивилизације тог времена, док укупна активност на еманципацији жена није довела до признавања основних цивилизацијских норми грађанског друштва.² Жене су биле дискриминисане у запошљавању, напредовању, награђивању, образовању, социјалној и здравственој заштити и политичким правима. Положај жене и њен третман у јавности нашао се под утицајем општег светског тренда еманципације жена и традиционалне културе са својим схватањем жене и њеног места у друшву.³

Радикалан преокрет положаја жене у српском друштву у периоду између два светска рата, видљив је кроз анализу токова феминизма и процеса модернизма, али и из угла прихватања идеје Лиргена Хабермаса да модерно доба протиче у знаку субјективне слободе.⁴ Током читавог историјског трајања Краљевине СХС и Краљевине Југославије, улога жене у друштву била је маргинализована, али појава масовне женске штампе даје медијски оквир присуству жене у јавном животу. У овом периоду уочљиво је женско организовано удруживање, у циљу остварења грађанских и политичких права, али и хуманитарног деловања, док је истовремено био присутан и јаз између припадница средње класе и радница.⁵ Борба за еманципацију жена текла је у феминистичком правцу, који је обухватао грађанске женске организације и пролетерском – класном покрету, који се развијао у оквиру радничког покрета, између којих су постојале суштинске разлике и по питању узрока неравноправности и по питању начина за њено успостављање.⁶

Идеја о „новој жени“ формирана је у кругу лево оријентисаних интелектуалаца и афирмисана у часопису *Женски покрет*, органу Београдског женског друштва, односно Друштва за просвећивање жене и заштиту њених права. У овом часопису објављена је и рецензија књиге *Нова жена* Александре Колонтај, прве амбасадорке у историји светске дипломатије и блиске Лењинове сараднице.⁷ Велика почетна слова појма *Нове Жене*, визуелно и семантички наглашавају промену и подвлаче разлику у односу на традиционално схватање жене. *Женски покрет* је васпитавао жену у модерном духу рационализма, користећи два писма и три језика, што је сигурно било у скла-

² Cvetković, S., *Borba za ravnopravnost i jednakost žena kao deo klasnog i modernizacijskog procesa u Srbiji*, Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2 – položaj žene kao merilo modernizacije, Beograd 1998, 315.

³ Marković, P. J., *Mesto žene u javnom mnjenju Beograda 1918–1965*, Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2, 383.

⁴ Тодић, М., *Нова жена или робињница луксуза – насловне стране женских часописа у Србији 1920–1940*, *Зборник*, бр. 4–5, Музеј примењене уметности, Београд, 2008/2009, 145.

⁵ Чупић, С., „Кућа без жене не може бити, а нити и жена без куће“ : Женски простори – родне и идеолошке границе, *Зборник Матице Српске за ликовне уметности*, бр. 38, Нови Сад 2010, 206.

⁶ Cvetković, S., *n. d.*, 309–310.

⁷ Тодић, М., *н. д.*, 145–148.

ду са идеолошким контекстом Краљевине СХС и случај и у другим листовима и часописима тог времена.⁸

Прва фотографија и прва илустрација генерално објављена у часопису *Женски покрет*, била је 1924. фотографија Ксеније Атанасијевић, доктора филозофије и прве жене професора на Београдском универзитету и у Краљевини уопште.

Слика 1. Ксенија Атанасијевић, *Женски покрет*, јануар-фебруар 1924.

Овом фотографијом започела је јасно профилисана политика медијске презентације *Нове Жене* као идеалног узора другим женама. Иако се идеализована слика *Нове Жене* везује за лик интелектуалке, показујући дозу елитизма усмеравањем ка писменом и малобројном делу женске популације, жена у овом периоду осваја у друштву и многе друге модерне позиције, појављује се као спортисткиња, службеница, радница.⁹

Прва илустрована ревија за женска питања *Жена и свет* излазила је од 1925. до избијања Другог светског рата. За разлику од часописа *Домаћица* и *Женског покрета*, *Жена и свет* није била орган неког женског удружења. Часопис је првобитно био замишљен као гласило женског покрета уопште

⁸ Часопис *Илустровани лист* (1919–1929) типичан је пример часописа који је покушао да се прилагоди новим условима, наметнутим стварањем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Намењен вишејезичном подручју, објављивао је текстове на ћириличном и латиничном писму, док су натписи уз фотографије често били написани и на европским језицима којима су говориле етничке мањине нове државе, као и на енглеском. Занимљиво је да је власник и уредник *Илустрованог листа* био Иван Зрнић који ће у оквиру свог Издавачког удружења „Илустрација“ са супругом Јеленом ускоро почети да објављује још један значајан часопис – *Жену и свет*.

⁹ Учешће жена у привреди било је условљено ратним губицима међу мушком популацијом, потребом да се обезбеде услови за егзистенцију породице, али и тежњом ка еманципацији.

и место на којем ће се налазити „оно што је практично и корисно за жене“.¹⁰ Циљ *Жене и света*, часописа дистрибуираног широм Краљевине Југославије, био је да читатељкама понуди забавно штиво, али и помоћ и савете у свим областима домаћег и друштвеног живота. Очување и развој заједнице Срба, Хрвата и Словенаца такође су били у средишту пажње уредништва, објављивањем извештаја о раду бројних женских удружења. У часопису је такође посебна пажња посвећивана краљевској породици – симболу грађанског поретка. Бројне фотографије краљице Марије у националној ношњи, одежди милосрдних сестара и слично представљене су као узор читатељкама, док су фотографије принчева, здраве и однеговане деце, биле пример на који се требало угледати у одгоју властитих потомака.

Слика 2. Кнегиња Олга, *Жена и свет*, бр. 7, 1926.

Насловне стране часописа *Жена и свет* повремено су на експлицитан начин одражавале једну од најочљивијих друштвених промена међуратног периода, а то је преокрет положаја жене у српском друштву. Часопис је у духу либералног капитализма предочавао женама њихова грађанска права, учећи савремену жену како да буде користан члан заједнице, нудећи јој с једне стране за узор на пример даме из краљевске породице, док је с друге био субверзивно гласило у контексту грађанске моралности. Ревиија *Жена и свет* је антиципирала насловне стране часописа друге половине XX века на којима је тело жене било масовно медијски експлоатисано.¹¹ Жена која нала-

¹⁰ Stefanović, S., *Ženska štampa: „Žena i svet“ 1925–1941, Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2*, 408–410.

¹¹ Тодић, М., *Нова жена“ или робињица луксуза*, 145–163.

зи своје место на универзитету, филму или у спорту појављује се на насловним странама паралелно са традиционалном женом у националном костиму, али се визуелно значење представа објашњава и допуњује текстом, што је био уобичајен модел масовних штампаних медија у Европи током двадесетих и тридесетих година XX века. Те идеализоване представе у штампаним медијима, као и на филму, биле су последица формирања потрошачке масовне културе и већ тада су оптуживане за прикривање реалног света и морала.

Осим ретких и изузетних жена, истицаних у контексту пожељног идентификационог модела, било је и гламурозних представа које су имитирале ликове холивудских звезда из других илустрованих магазина или са разгледница. Фотографије београдске лепотице Мили Марковић једине су имале привилегију да се појаве више пута на насловним странама *Жене и света*, осим фотографија краљице Марије Карађорђевић.¹²

Слика 3. Мили Марковић, *Жена и свет*, бр. 3, 1929.

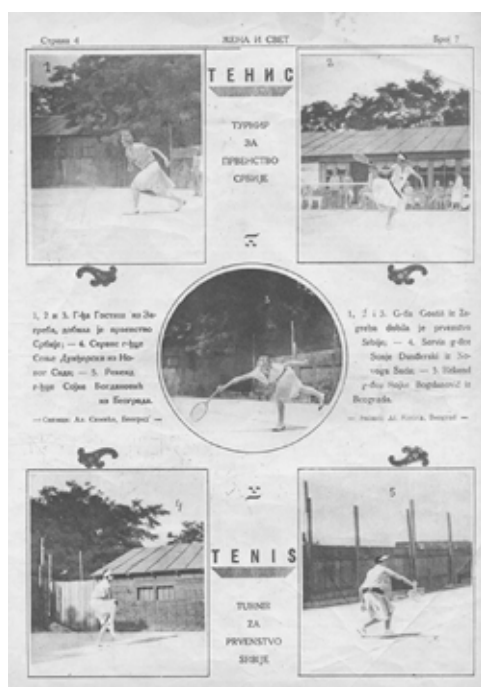
Идентитет ћерке генералног директора Извозне банке, увек је помињан на насловним странама, што важи и за често појављивање краљице Марије и указује на то да је интерсубјективна комуникација у техничкој култури масовних медија увек прикључена на друштвене центре моћи. С друге стране, у патријархалном друштву, мужевљев или очев положај је био пресудан у одређивању друштвеног статуса.¹³

У односу на друге часописе тог времена *Жена и свет* се залагала за жену с политичким правима, еманциповану у економском, социјалном и културном смислу. Наглашавајући теме, које су се бавиле приватном сфером живота и поштујући жену као моћног чиниоца породице, а тиме и друштва, часопис

¹² Исто, 153.

¹³ Bjelajac, M., *Oficirska žena u Srbiji i Jugoslaviji 1862–1946*, Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2, 126.

се залагао за либерализацију и модернизацију друштва и то од његове основне ћелије – породице, у којој је жена имала главну улогу. Од самог почетка, часопис *Жена и свет* је пропагирао спорт као посебан вид модерног начина живота. Физичка активност, прокламована као средство за постизање витке линије, била је и услов за вођење здравог живота. Уочивши моћ и снагу фотографије као средства пропаганде, часопис је врло брзо по свом оснивању дао простора различитим спортовима.¹⁴ Тенис је и у западној Европи и у нашој средини био први спорт у коме су жене стекле извесну равноправност, па су тако на насловним странама београдске илустроване штампе честе фотографије девојака за време тениских мечева, победница купова и слично, док је у Француској на пример, бициклисткиња била симбол модерне, узорне женствености.

Слика 4. *Жена и свет*, бр. 7, 1926.

За разлику од насловних страна часописа *Жена и свет*, које су се обрађале образованим женама из елитних слојева грађанског друштва, насловне стране *Жене данас*, часописа који је 1936. покренула КПЈ, визуелно конструишу други тип самосвесне жене. Лист је покренут као друштвено-политички и социјални часопис, са циљем да буди и подиже политичку свест

¹⁴ Коњички спорт, тенис, бициклизам, аутомобилизам, мачевање, стрељаштво, били су спортске дисциплине, које је лист сматрао подесним за модерну жену.

жена Југославије и да их ангажује у борби против фашизма.¹⁵ Већ на насловној страни првог броја налази се фотографија три младе совјетске раднице, од којих једна држи сноп жита, пожњевени плод сопственог рада, а друга заставу као симбол извојеване победе. Ускоро ће се наћи објављене и фотографије учесница шпанског грађанског рата, што је радикално другачији вид провокативности у односу на насловне стране *Жене и света*. Постављен насупрот моделу сентименталне женствености, модел жене борца отворено пропагира нову идеологију комунизма. Док је на насловним странама *Жене и света*, модерна градска жена градила своју индивидуалност поредећи се искључиво са својим мужем или оцем, часопис *Жена данас* је еманциповоа жену директно јој пружајући прилику да се докаже као „мушкарац“. С друге стране, независна жена, радница, научница и револуционарка конструишу слику анонимне жене, чији је положај одређен колективним потребама заједнице.¹⁶ Субјективност и лична хтења су препрека на путу изградње утопистичке будућности. То је нарочито дошло до изражаја после Другог светског рата када је овај лист наставио са излагањем као орган АФЖ-а.

Слика 5. *Жена данас*, октобар, 1936.

Осим у женској штампи, жена је као мотив била присутна и у илустрованој штампи, намењеној широј читалачкој публици, какав је био *Илустровани лист*, један од првих часописа информативно-забавног карактера после Првог светског рата. Текст је био основни конститутивни елемент медијске поруке на који се политика репрезентације подједнако ослањала.¹⁷ Часопис је доносио обиље политичких информација и актуелности, а серијама фотогра-

¹⁵ Мишовић, М., н. д., 316.

¹⁶ Тодић, М., н. д., 160.

¹⁷ Bart, R., *Retorika slike, у: Plastički znak – zbornik tekstova iz teorije vizualnih umjetnosti*, Rijeka 1981, 71–82.

фија међусобно повезаних политичких догађаја преносила се и одговарајућа пропагандна порука. Садржај и насловне стране *Илустрованог листа* временом су добијале неутралнији карактер, какав је захтевала рестриктивна контрола јавних гласила, али је то уједно био одговор и на захтеве публике која је на насловним странама сигурно више волела да, уместо краља Александра, види фотографије популарних глумица.

Недељне илустрације излазиле су у Београду од 1925. до априла 1941. Иако је садржај часописа био веома разноврстан, фотографије жена су заузимале много места, посебно на насловним странама. Почетком тридесетих година то су биле угледне београдске даме, победнице избора за мис и глумице чије фотографије није пратила легенда већ чланак унутар часописа, који је доносио читаоцима догађаје из њиховог приватног живота. Уредништво *Недељних илустрација* је, с једне стране, пружало подршку еманципацији, али је с друге стране, покушавало да успостави компромис. Средином 1933. на насловној страни налази се фотографија Џени Томић, прве дипломиране жене-пилота,¹⁸ али и гламурозна и заводљива представа глумице Бригите Хелм са цигаретом. Док се Џенина посебност и успех похваљују, уз фотографију Бригите Хелм се наводи да је „фатална жена авантуристичког духа“ на великом екрану, у приватном животу заправо „скромно и тихо створење“, чиме се подвлачи разлика између слике и стварности.

Слика 6. Џени Томић, *Недељне илустрације*, бр. 40, 1933.

¹⁸ У чланку који је потписао извесни М. Световски каже се: „Да полетеле су и оне... као пилоти, саме управљајући авионом, својом негованом, маникираном ручицом, поуздане у облацима, поносећи се, пркосећи... Неоспоран је датум 16. август 1933. и за нашу авијацију и за наш феминизам када је г-ђа Џени Томић полетела небу симболично, као још један крик жене за еманципацијом, за изравњавањем њеним са човеком“. *Недељне илустрације*, год. IX, бр. 40, Београд, 1933, 3.

Слика 7. Бригита Хелм, *Недељне илустрације*, бр. 46, 1937.

Нешто касније ће то постати још очигледније јер ће холивудске глумице задржати привилегију приказивања на насловним странама, али ће се насупрот њима, на следећој страници, објављивати фотографије жена из конзервативних, муслиманских крајева Краљевине СХС. Током 1940. оваква сучељавања два различита света била су уобичајена у *Недељним илустрацијама* па ће се, на пример, насупрот Маргарет Локвуд наћи *Девојка из Травника*, док ће насупрот *Полет Годар* бити *Девојка из околине Зенице*.

Слика 8. Девојке из Травника, *Недељне илустрације*, бр. 34, 1940.

Илустрације у боји и понека обојена фотографија девојака на плажи, скијашица, оголелог пејзажа и слично уобичајене су на насловиме странама *Недеље*, илустрованог листа покренутог 1927. Фотографије спортисткиња такође су скретале пажњу на нови положај жене у друштву, док се честе фотографије жена-пилота, осим у контексту феминизма, могу читати и као сензационалистичке представе које ће увек пробудити знатижељу читалаца. У истом духу у коме су фотографије спортисткиња, личности уметничког живота и слично скретале пажњу на нови положај жене у друштву, то чини и модерна градска дама с ауто-картом у руци, обраћајући се збуњеном, традиционално обученом сељаку за правац. Иако анегдотска, ова представа на један прикривени начин износи актуелна питања тог времена. Да ли то што савремена жена вози и поседује сопствени аутомобил значи да ће она моћи да се снађе на свом путу без помоћи мушкарца, макар то био и просечан српски сељак?

Слика 9. *Недеља*, бр. 225, 1931.

Увођењем диктатуре двора и крупне буржоазије 6. јануара 1929. ступио је на снагу нови *Закон о штампи* према коме је штампа подвргавана строгој цензури.¹⁹ У петогодишњем периоду трајања диктатуре страначка штампа је била забрањена, али је забавна, илустрована и друга неидеолошка штампа могла готово несметано да се развија. После убиства Александра Карађорђевића и слома диктатуре 1934. појавило се неколико нових илустрованих листова међу којима су најзначајнији *Панорама*, *Сад* и *некад* и поменута *Жена данас*.

¹⁹ Bjelica, M., *Štampa i društvo* – istraživanje istorije novinarstva, Beograd 1983, 176.

Недељни илустровани лист *Панорама*, рекламиран као најјевтинији илустровани лист, изгледом је у потпуности оправдавао и назив и рекламу. Концепцијски се уклапао у атмосферу средине тридесетих година XX века, када је фотожурнализам био у великом успону. На мање експлицитан начин у односу на већ поменуте часописе истог периода, овај часопис је ишао у корак с временом објављујући на насловним странама фотографије избора за мис или спортисткиња.

Масовна култура, у успону у периоду између два светска рата, нудила је готове, медијски артикулисане, моделе, на које је жена тог времена могла да се угледа у формирању сопственог идентитета.²⁰ Већина друштвених теорија истиће да се унутар заједнице информације стићу и користе на основу места индивидуе унутар ње и на основу идеја и ставова других чланова заједнице.²¹ Да ли ће специфичан медијски садржај имати утицаја на понашање појединца зависи, између осталог, и од степена утицаја других сегмената друштва и мере у којој та порука подржава постојећа веровања индивидуе. Промена односа највероватнија је уколико је извор нове информације сматран стручним и поузданим. Масовни медији утичу на понашање обезбеђујући нову информацију или предлажући нове могућности, тако да су њихови конзументи изложени различитим идејама, од којих су многе у међусобном конфликту или у конфликту са већ постојећим ставовима и идејама појединца или заједнице. Компромис се може постићи само конзумирањем пробраних, поузданих извора и филтрирањем медијских порука.

Традиционални стереотипи мајке, домаћице и супруге, замењени су клишеима модерне жене, вамп или неудате, уметнице, нове жене, гламор-девојке и тако даље. Реч и слика били су равноправни у преношењу медијске поруке и кретали су се у домену пројектованог и пожељног симболичног значења, изостављајући све оно што није у домену пропагандног циља. Часописи *Женски покрет*, *Жена и свет* и *Жена данас*, који су излазили у Београду у периоду између два светска рата, усмерени су ка женској популацији свих друштвених слојева, нудећи различите моделе женског идентитета.²² *Жена и свет* је креирала тип модерне жене као стуба куће, породице и друштва, прокламујући уједно и њен естетски изглед и дајући савете у области моде, али и на пољу брака и подизања деце.²³ Одобривши жени улогу заводнице спрам свог супруга, часопис је поставио нове стандарде и радикално променио слику о томе шта приличи „поштеној“ жени, што је олакшало промене у сексуалним односима. Такође, жена је у овом часопису схваћена као потенцијални потрошач, а њен потрошачки менталитет је развијан и обликован бројним рекламама, које су биле саставни део садржаја.

²⁰ Тодић, М., *н. д.*, 154.

²¹ Barber, J.S.-Axinn, W. G., *New Ideas and Fertility Limitation : The Role of Mass Media*, *Journal of Marriage and Family*, Vol. 66, No. 5, Special Issue: International Perspectives on Families and Social Change (Dec., 2004), 1182–1183.

²² *Исто*, 158.

²³ S. Sefanović, *н. д.*, 414–418.

Илустрована штампа у периоду између два светска рата пратила је у великој мери моделе часописа у европским центрима, док је женска штампа посебно ишла у корак с временом користећи најчешће насловне стране типа плаката. У смислу поларизације штампе, на буржоаске и конзервативне листове на једној страни и радничке и револуционарне на другој, могло би се рећи да је илустрована штампа периода између два светска рата, са изузетком *Жене данас*, пре припадала првој групи. Истовремено, илустрована штампа међуратног периода може се посматрати у ширем европском контексту успона масовне културе, што је и основна разлика у односу на период који ће уследити непосредно по завршетку Другог светског рата, а који ће значити формирање једне нове социјалистичке културе, теоретски и практично блиско везане за Совјетски Савез.

Литература

- Barber, J.S.-Axinn, W. G., *New Ideas and Fertility Limitation : The Role of Mass Media, Journal of Marriage and Family*, Vol. 66, No. 5, Special Issue: International Perspectives on Families and Social Change (Dec., 2004), 1182–1200.
- Bart, R. (1981). *Retorika slike*. U: *Plastički znak – zbornik tekstova iz teorije vizualnih umjetnosti*. Rijeka: Izdavački centar, 71–82.
- Bjelajac, M. (1998). *Oficirska žena u Srbiji i Jugoslaviji 1862–1946*, *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2*, *Zbornik radova*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 126–139.
- Bjelica, M. (1983). *Štampa i društvo – istraživanje istorije novinarstva*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Marković, P. J. (1998). *Mesto žene u javnom mnjenju Beograda 1918–1965*, *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2*, *Zbornik radova*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 373–384.
- Мишовић, М. (1996). *Штампа и српско друштво 19. и 20. века*. У: Милица Кисић – Бранка Булатовић, *Српска штампа 1768–1995 – историјско-билиографски преглед*, Београд: Народна библиотека Србије, 9–48.
- Stefanović, S. (1998). *Ženska štampa: „Žena i svet“ 1925–1941*, *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2*, *Zbornik radova*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 408–419.
- Тодић, М. (2009). *Нова жена или робиња луксуза – насловне стране женских часописа у Србији 1920–1940*, *Зборник*, 4–5, 145–163.
- Чупић, С. (2010). „Кућа без жене не може бити, а нити и жена без куће“ : Женски простори – родне и идеолошке границе, *Зборник Матице српске за ликовне уметности*, 38, 199–212.
- Cvetković, S. (1998). *Borba za ravnopravnost i jednakost žena kao deo klasnog i modernizacijskog procesa u Srbiji*, *Srbija u modernizacijskim procesima 19. i 20. veka 2*. Položaj žene kao merilo modernizacije, *Zbornik radova*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti, 309–316.

Andrijana Ristić

WOMAN IN THE ILLUSTRATED PRESS OF THE KINGDOM OF YUGOSLAVIA – EXAMPLES OF CULTURAL IDENTITY

Summary: Illustrated press printed after World War I developed in accordance with the political situation and the rise of mass culture. Emancipation of women was among the hottest topics. In addition to images of desirable identification models, press was full of idealized image of women. The glamorous stereotypes were set opposed to photographs of women from conservative areas. Female members of the royal family have been involved in the transmission of visual media messages. Women's magazines supported the emancipation, on the one hand in the spirit of liberal capitalism, and in the other in the spirit of communist ideology and anti-fascist struggle. The aim of this paper is to explain how the examples of different cultural identities of women represent a compromise between support for emancipation and her criticism and negation, and to emphasize the value of the press, considering a specific society and climate.

Key words: emancipation, illustrated press, Kingdom of Yugoslavia, identity